

Snakk om etikk

En praktisk tilnærming til det nye etiske regelverket

MARIANN S. HAUGE OG ANNE RØNNEBERG, NTFs ETIKKRÅD

På tampen av 2023 ble det med øyeblikkelig virkning vedtatt et nytt etisk regelverk for NTF. Endringene er større enn ved tidligere revisjoner, og vi oppfordrer alle til å ta en titt på regelverket på NTFs hjemmesider.

Når det oppstår tvil, usikkerhet og uenighet om hva som er rett og/eller god behandling, kan det hende vi står overfor et etisk problem, en etisk utfordring eller et etisk dilemma. Det nye regelverket oppfordrer i større grad til egenrefleksjon over yrkesutøvelsen i slike situasjoner. Konkrete enkeltregler er erstattet med vektlegging av de helseetiske grunnprinsippene: autonomi, ikke gjøre skade, gjøre godt og rettferdighet. I NTFs etiske regler er det også inkludert et femte prinsipp utover disse: sannferdighet.

Etikkrådet vil framover jobbe aktivt med å bygge ut regelverket med eksempler på hvordan disse hovedprinsippene kan tolkes og tas i bruk, for å finne gode handlingsvalg i klinikkhverdagen.

Vi ønsker også å bidra til å gi enkeltmedlemmer praktiske verktøy som kan benyttes til systematisk å reflektere over egen praksis. Et slikt verktøy er *Senter for medisinsk etikk* (SME) ved UiO sin SME-modell/etisk refleksjonsmodell (R. Førde og R. Pedersen) som tidligere er beskrevet blant annet av Reinholtsen i *Snakk om Etikk* i Tidende nr. 2 i 2022 og utdypet i artikkelen av Hofmann og Moezzi i Tidende nr. 12, 2023.

SME-modellen gjør det lettere å konkretisere et etisk problem/dilemma ved å belyse nødvendige fakta. Den legger til rette for reflekterte vurderinger av hva som vil være de beste handlingsvalgene i en gitt problemstilling. Den hjelper oss å få oversikt over hele problemstillingen

Hva er de etiske problemene? Skal man respektere barnets ønske om ikke behandling? Kan pårørende pålegge tannlegen å bruke tvang?

Hva er fakta i saken?	Hvem er de berørte parter og hva er deres syn og interesser?	Hvilke verdier, etiske prinsipper, normer og lover er aktuelle?	Hvilke relevante handlingsalternativer finnes?	Helhetsvurdering
• 5 år jente • Behandlingsbehov grunnet smertefull grav karies. • Barnet har smerter om natten • Pasienten motsetter seg behandling, klamrer seg til mor • Mor ønsker behandling • Rtg bekrefter kariesbehov • Urolig og stresset barn	• <u>Pasienten</u>: engstelig for smerter, vil ikke gape • Vanskeligjør behandling • Kan skape fremtidig tannbehandlingsangst • <u>Mor</u>: Ønsker behandling, ser barnet har det vondt • <u>Tannlege</u>: Vanskelig å behandle barnet • Ønske om best mulig behandling for barnet	• Autonomiprinsippet -barnet skal lyttes til og pårørende har rett til å bestemme -tannlegens rett til ikke å la seg presse til behandling • Vedkommende finner uforvarlig • Vurdering av tvang for å gjennomføre behandling • FNs barnekonvensjon, mht. barnets beste § 3, barnet skal lyttes til § 12 og krav på beste beste helsetilbud § 24	1. Akuttbehandle, holde om nødvendig -tvang gjøre behandling med tvang – ikke grunnlag for det 2. Kartlegge smerter ta inn pasienten om litt tid til tilvenning. Gi smertestillende 3. Sedasjon med etterfølgende tilvenning 4. Narkose	Beste behandling vurdert etter refleksjon: 1. Hvis mulig, tilby behandling i narkose. Vil gi helhetsbehandling. Barnet har beh. behov på flere tenner 2. Ny time for sedasjon dagen etter med inntak av smertestillende og planlagt faste med time fra morgenen av.

basert på oppfatningen til pasienten og behandleren, ev. pårørende. Du får også hjelp til å belyse problemstillingene i samsvar med lovverk og eventuelle retningslinjer. Slik kan du begrunne handlingsvalg. Dette er viktig dokumentasjon som også kan journalføres.

Under viser vi et praktisk eksempel på hvordan denne modellen kan være til hjelp i en problemstilling som kan dukke opp i klinikkhverdagen hos en offentlig ansatt tannlege. Framover vil dette, og liknende eksempler, bli lagt tilgjengelig på nett som en del av rammeverket rundt det nye etiske regelverket. NTF håper dette kan være til nytte og hjelp i situasjoner i arbeidshverdagen hvor det kan være utfordrende å vite hva som er de riktige valgene.

Det er en målsetning for Etikkrådet at regelverket framover skal være oppdatert og relevant for alle NTFs medlemmer. Aktuelle etiske utfordringer kan variere stort, blant annet etter arbeidsted. Etikkrådet ønsker derfor innspill fra enkeltmedlemmer på problemstillinger som bør gjennomarbeides og legges tilgjengelig for flere.

Dersom du ser etiske utfordringer i hverdagen din du gjerne ønsker hjelp til å reflektere rundt, eller som du tenker kan være relevante for flere medlemmer å reflektere rundt: Send gjerne en beskrivelse av problemet til oss, slik at vi kan ta det videre og legge det tilgjengelig for alle. På denne måten kan vi, ved hjelp av erfaringsbasert læring, sammen sikre at regelverket til enhver tid holdes aktuelt for klinikkhverdagen der ute. Dette legger igjen til rette for økt grad av kvalitetssikring for både pasientene og profesjonsutøverne.

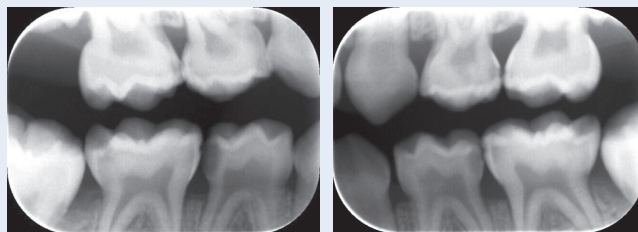
Situasjoner hvor etiske problemstillinger i odontologien kan oppstå er for eksempel:

- barn og unge med ulike fysiske og/eller kognitive funksjonshemninger og sjeldne medisinske tilstander
- prioritering med hensyn til mulighet for generell anestesi/narkose
- prioritering med hensyn til innkallingsrutiner av prioriterte grupper vs. fritt betalende klientell

- ulik fylkesprioritering og manglende behandling av karies i primære tenner
- all tannbehandling i Norge frem til 18 år er gratis, men ikke kjeveortopedi
- overbehandling i privatpraksis
- Helfo-refusjoner som overstyrer behandlingsvalg
- ledelse som overstyrer behandlervalg

Et eksempel fra klinikk:

- Fem år gammel jente
- Svært urolig og sover dårlig om natten pga. kariesrelaterte smerter
- Motsetter seg videre tannbehandling etter rask undersøkelse og røntgen, BW
- Røntgen bekrefter grav karies
- Klamrer seg til mor og vil ikke
- Vanskelig å få gjort mer behandling i dag
- Mor ønsker behandling utført med en gang
- Frisk pasient, ingen faste medisiner

REFERANSER

1. Lillemoen, L., Gjerberg, E. & Nortvedt, P. (2020). Refleksjon over klinisk-etiske dilemma. I M. Magelssen, R. Førde, L. Lillemoen & R. Pedersen (Red.) *Etikk i helsetjenesten* (s. 221-232). Gyldendal Akademisk.
2. Reinholtzen Nor Tannlegeforen Tid. 2023; 133: 171
3. Hofmann & Moezzi Nor Tannlegeforen Tid. 2023; 133: 972-8
DOI:10.56373/2023-12-3